

УДК. 330.341.1:631.1(477)

Вікторія МЕЛЬНИК, Олег ПОГРІЩУК

ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕНСИВНИЙ ТИП ВИРОБНИЦТВА ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

Розкрито сутнісно-змістову характеристику інноваційно-інтенсивного типу розвитку, виділено його особливості для сільськогосподарського виробництва. Обґрунтовано організаційно-економічний механізм інноваційно-інтенсивного розвитку сільсько-господарських підприємств, який базується на комплексній системі науково-технічних, економічних, технологічних досліджень та розробок і залежить від організаційно-правових, економічних, юридичних і технічних важелів підвищення ефективності діяльності. Виділено та обґрунтовано складову наукового забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку, способи і напрями її реалізації у сільськогосподарському виробництві.

Обґрунтовано, що визначальну роль у сучасних умовах для формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку відіграє сукупність факторів, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні, організаційно-управлінські, науково-технічні, технологічні, інформаційні й ін.

Проведено факторну диференціацію економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва, де розмежовано зовнішні та внутрішні фактори економічного зростання і виділено передумови формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку на рівні окремих суб'єктів господарювання. Визначено сукупність умов та їх вплив на забезпечення економічного зростання з метою розвитку сільського господарства як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі економіки.

За результатами досліджень запропоновано сфери застосування наукових розробок та виділено напрями їх реалізації на шляху переходу до інноваційно-інтенсивного типу виробництва у сільському господарстві. До найбільш важливих передумов реалізації запропонованих заходів зараховано: новий рівень взаємодій науки і виробництва, що формуються на основі стратегічного партнерства; прискорення процесу поширення нових технологій; економічно більш привабливі рамкові умови для інноваційної діяльності, насамперед підприємств малого й середнього бізнесу; широке міжнародне співробітництво з метою збільшення власного наукового інноваційного потенціалу; достатню кількість кваліфікованих фахівців, здатних вирішувати на всіх рівнях завдання інноваційного розвитку та інтенсифікації виробництва.

Ключові слова: сільське господарство, виробнича система, інтенсифікація, інноваційно-інтенсивний розвиток.

JEL: Q 10

Постановка проблеми. Для розвитку сучасного сільськогосподарського виробництва в Україні винятково важливе значення мають інноваційні пріоритети.

© Вікторія Мельник, Олег Погріщук, 2016.

Оскільки активізація інноваційної діяльності підприємств є необхідною умовою розвитку економіки, зокрема виробничої сфери, підвищення якості продукції та зростання ринкових можливостей підприємств, появи нових товарів, а також засобом, за допомогою якого відбувається адаптація до змін у зовнішньому середовищі.

Ефективність інноваційної діяльності в агропромисловому комплексі за умов глобалізації досягається шляхом: врегулювання нормативно-правового забезпечення сфери стимулювання інноваційної діяльності; створення системи кадрового забезпечення на основі врахування специфіки ведення агропромислового виробництва; скорочення лагу інновацій за мобілізації власних коштів сільськогосподарських підприємств, а також активізації інвестування інновацій шляхом державної підтримки; забезпечення доступних умов кредитування й залучення інших фінансових джерел для розвитку інфраструктури інноваційної діяльності та використання ефективних механізмів управління науково-технічною діяльністю з використанням нових розробок у практичній діяльності [1].

В сучасних умовах ефективний розвиток сільського господарства можливий лише на основі інтенсифікації й впровадження досягнень науково-технічного прогресу в АПК (агропромисловому комплексі). Проблема інтенсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств набуває особливого значення в зв'язку зі зменшенням рівня ресурсного забезпечення та потреби у формуванні й ефективному використанні виробничого потенціалу.

Вплив інтенсифікації на розвиток сільського господарства зумовлений можливістю підвищення економічної ефективності виробництва та передбачає зростання його продуктивності на основі підвищення рівня технічного забезпечення, широкого використання новітніх засобів виробництва і залучення кваліфікованих кадрів. Високі кінцеві результати інтенсифікації сільськогосподарського виробництва забезпечуються в результаті послідовного поєднання процесів вдосконалення і раціонального використання всіх його чинників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтенсифікації та ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва досліджуються в працях таких вчених-економістів, як: В. Г. Андрійчук, А. Гальчинський, В. М. Геєць, В. В. Лагодієнко, І. І. Лукінов, М. Й. Малік, В. Я. Месель-Веселяк, О. М. Онищенко, Б. Й. Пасхавер, Н. Переверзєв, І. Н. Романенко, П. Т. Саблук, Є. В. Савельєв, А. І. Сокол, Л. С. Тарасевич, І. Н. Топіха, О. В. Олійник, М. М. Федоров, В. В. Юрчишин та ін. Втім особливо актуальним у сучасних умовах господарювання є дослідження питань інтенсифікації в контексті інноваційних змін, що відбуваються у функціонуванні агропромислового комплексу та формування на цій основі інноваційно-інтенсивного типу виробництва.

Метою роботи є поглиблення теоретико-методичних засад і розробка рекомендацій організаційно-економічного спрямування щодо обґрунтування інноваційно-інтенсивного типу виробництва у сільському господарстві. Завдання дослідження передбачають: розкриття сутнісно-змістової характеристики та обґрунтування організаційно-економічного механізму інноваційно-інтенсивного типу розвитку; виділення й аналіз основних складових економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва.

Виклад основного матеріалу. Здійснення якомога повнішої реалізації досягнень науково-технічного прогресу, розширення масштабів робіт, пов'язаних з розробкою і впровадженням у суспільне виробництво нововведень, вимагають об'єктивних умов розвитку соціально-економічних структур. Тому особливої актуальності набуває нарощування інноваційного потенціалу, оскільки лише він здатен забезпечити виживання в умовах конкурентної боротьби, а особливо в умовах майбутнього дефіциту

матеріально-технічних ресурсів, а надто природних. Разом з тим, даний процес є певною мірою суперечливим, оскільки одночасно при створенні умов для якісного та кількісного зростання продуктивних сил суспільства він вимагає їх все більшу частину для своєї реалізації.

Насправді Україна має потенціал, який сягає набагато вище минулих, нехай і суттєво високих орієнтирів. На це вказує значне відставання від країн-лідерів за всіма основними галузями сільського господарства за показниками продуктивності. Так, урожайність зернових і зернобобових культур в Україні нижча від аналогічного показника в Нідерландах у 3,2 рази, урожайність цукрових буряків (фабричне) нижча, ніж у Франції, яка досягла найвищих результатів у 3 рази, урожайність картоплі поступається США у 3,3 рази. Україна поступається Нідерландам за урожайністю овочів і баштанних культур у 2,9 рази та за урожайністю плодів, ягід і винограду у 4,2 рази. Найвище досягнення Іспанії з виробництва основних видів продукції рослинництва вище українських показників у 7 разів; Данії з удою молока від однієї корови – у 2,1 рази і Нідерландів у виробництві основних видів продукції тваринництва – в 1,8 рази [2].

Така ситуація вимагає рішучих кроків з переорієнтації системи виробництва на новий (інноваційний рівень) з урахуванням усіх переваг та загроз подальшої інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

В основі інноваційно-інтенсивного типу сільськогосподарського виробництва як сукупності його організаційних, економічних та технічних особливостей лежить направленість на використання новітніх досягнень науки для удосконалення чи впровадження нових технологій виробництва з метою зниження собівартості виробництва продукції, підвищення її якості, а в результаті – підвищення конкурентоспроможності, що відповідає Стратегії розвитку сільського господарства України на період до 2020 р. Метою стратегії є розвиток сільського господарства як високоефективної конкурентоспроможної на внутрішньому і зовнішньому ринках галузі економіки, що забезпечує продовольчу безпеку держави, виробництво високоякісної сільськогосподарської продукції в обсягах, достатніх для задоволення потреб населення і переробних галузей, та надійну економічну основу соціально-економічного розвитку українського села [3]. Об'єктивна необхідність інтенсифікації обумовлена цілим рядом факторів, серед яких слід назвати в першу чергу такі, як зростаюча потреба населення в продуктах харчування, бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, неможливість розширення площ сільськогосподарських угідь, придатних для виробництва продукції [4].

Основу подальшого розвитку аграрного сектору економіки в даний час складають науково-технічний прогрес, застосування передових технологій у поєднанні із сукупністю організаційно-економічних заходів. Особливу актуальність має формування нового технологічного укладу, основа якого – інновації, що базуються на використанні електроніки, робототехніки, обчислювальної техніки, телекомунікацій, генної інженерії тощо, тому на перше місце виходять питання поширення інновацій в агроекономіці [5, с. 46].

Розглядаючи окремі елементи системи формування інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності продукції на ринку та виявлення впливу факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, зростає необхідність у втіленні в практику господарювання того чи іншого виду нововведення, оцінки його стану й визначення напрямків розвитку. Це дозволяє стверджувати, що основою формування інноваційного потенціалу є внутрішні резерви

підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на засадах матеріало- і ресурсозберігаючої форми інтенсифікації, яка передбачає застосування більш економічних предметів праці та більш раціонального використання предметів праці, а також споживання меншої кількості сировини, електроенергії та інших видів ресурсів.

Як зазначає В. Г. Андрійчук [6]: «...під інтенсивністю слід розуміти концентрацію до оптимального рівня авансованого капіталу на 1 га земельних угідь, що забезпечує випереджаюче збільшення виробництва продукції з цієї площі і підвищення ефективності використання вкладених ресурсів». З розвитком науково-технічного прогресу в сільськогосподарському виробництві змінюється співвідношення між затратами уречевленої і живої праці: частка першої зростає, а другої, відповідно, зменшується.

На думку І. Н. Топіхи, збільшення кількості новітньої техніки й технологій не спроможне забезпечити ефективних результатів, якщо не створити необхідні соціально-економічні, матеріальні та моральні стимули, які активізуватимуть творчу діяльність людини і забезпечуватимуть зацікавленість у результатах праці [7]. Враховуючи вищесказане, інтенсифікацію виробництва вбачаємо у впровадженні інноваційних перетворень на основі використання новітньої техніки або технологій й рівня фаховості висококваліфікованих працівників.

Інноваційно-інтенсивний тип розвитку визначається сукупністю умов та їх впливом на забезпечення економічного зростання, що є наслідком відтворення інноваційної складової господарської системи і характеризується удосконаленням системи управління виробництвом та збутом продукції, більш ефективним ресурсоспоживанням й передбачає безперервне оновлення технологій виробництва, продукції та послуг.

Інноваційно-інтенсивні технології в рослинництві засновані на управлінні процесом формування врожаю, який забезпечує скорочення розриву між потенційною і реальною продуктивністю сільськогосподарських культур та базується на підтримці процесу реалізації нововведення через впровадження відповідної системи наборів методів та комплексу організаційно-економічних заходів, які направлені на раціональне використання робочого часу працівників, машин й інших ресурсів.

За умови застосування традиційних технологій виробництва матеріально-технічні ресурси створюються, орієнтуючись на наявні можливості конкретного підприємства. З використанням інноваційно-інтенсивних технологій враховується потреба таких ресурсів для досягнення запланованих результатів щодо обсягів виробництва продукції, при цьому величина витрат на їх досягнення підлягає корегуванню, оскільки вони передбачають: нові системи розміщення культур при науковообґрунтованих сівозмінах; використання високоврожайних сортів і гібридів інтенсивного типу; внесення норм добрив, розрахованих на запрограмований урожай та оптимізацію живлення в процесі вегетації через систему роздільного внесення добрив у періоди їх потреби; застосування інтегрованої системи захисту від бур'янів, шкідників і хвороб; своєчасне та якісне виконання всіх технологічних операцій на основі комплексної механізації виробництва і наукової організації праці; забезпечення захисту ґрунтів від ерозії та втрати родючості й збереження довкілля.

Застосування інноваційно-інтенсивних технологій передбачає зростання виробничих витрат, але, як показують проведені дослідження, це забезпечує відповідний приріст врожаю та рівня рентабельності виробництва. Щодо наслідків впровадження інноваційно-інтенсивних технологій, то вони можуть мати як позитивний, так і негативний характер. Негативними наслідками застосування інтенсивних технологій є: небезпека забруднення навколишнього природного середовища, внесення дисбалансу в

структуру доквілля, екологічне забруднення територій внаслідок застосування хімічних препаратів та мінеральних добрив. У даному контексті впровадження інновацій є не лише дієвим інструментом забезпечення продовольчої безпеки і підвищення продуктивності праці, а й сприяє захисту навколишнього середовища, залученню іноземних інвестицій та каталізує фактори покращення рівня і якості життя населення.

Науково обґрунтовано, що визначальну роль у сучасних умовах для формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку відіграє сукупність факторів, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні, організаційно-управлінські, науково-технічні, технологічні, інформаційні й ін.

В сучасних умовах спостерігається тісна взаємодія внутрішніх та зовнішніх факторів впливу формування інноваційно-інтенсивного типу розвитку, а тому забезпечити його реалізацію можуть ті сільськогосподарські підприємства, які раціонально та швидко реалізують новітні досягнення науки і техніки, що й є результатом змін у макросередовищі і, зокрема, в такій його ланці, як науково-технічне середовище.

За умов інноваційно-інтенсивного типу економічне зростання досягається шляхом якісного вдосконалення усієї системи продуктивних сил, насамперед речових і особистих факторів виробництва для збільшення масштабів випуску продукції. Таким чином досягається прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу; підвищення техніко-технологічного рівня та збільшення обсягів виробництва; підвищення якості продукції й рівня її конкурентоспроможності; зростання інвестиційної привабливості, активізація капіталообігу; вдосконалення організаційно-економічного механізму підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності та ін. (рис. 1).

Серед заходів із забезпечення економічного зростання діяльності сільськогосподарських підприємств на основі інтенсифікації землекористування досить вагоме місце має належати агропромисловій інтеграції (при цьому важливу роль мають відігравати оптимізація розмірів сировинних зон переробних підприємств, транспортних потоків сировини і технологічних відходів переробки, покращення використання побічної продукції, сприяння процесам спеціалізації та концентрації аграрних підприємств, вирішення їх соціальних проблем) і обґрунтованому здійсненню їх кооперування (яке забезпечує одержання на одиницю затрат максимумів продукції та прибутків за умови державного регулювання і підтримки його розвитку) [8].

Інноваційно-інтенсивний розвиток сільськогосподарських підприємств залежить від дієвості організаційно-економічного механізму, який базується на комплексній системі науково-технічних, економічних, технологічних досліджень та розробок і залежить від організаційно-правових, економічних, юридичних й технічних важелів підвищення ефективності діяльності. Тому найбільш повна комплексна інтенсифікація сільськогосподарського виробництва відбувається за умови підвищення ефективності використання природно-ресурсного та виробничого потенціалу в процесі господарської діяльності.

Організаційно-економічний механізм впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва забезпечує процес розробки галузевих і регіональних програм інноваційного розвитку, впровадження відповідних нормативів та визначає порядок взаємодії сільськогосподарських підприємств й організацій, а також їх підрозділів, що беруть участь в інноваційному процесі. Він спрямований на здійснення послідовного виконання робіт, формування відповідних організаційних структур, у рамках яких здійснюється інноваційна діяльність. При цьому необхідна координація діяльності всіх учасників інноваційних процесів та збалансованості матеріальних і трудових ресурсів.

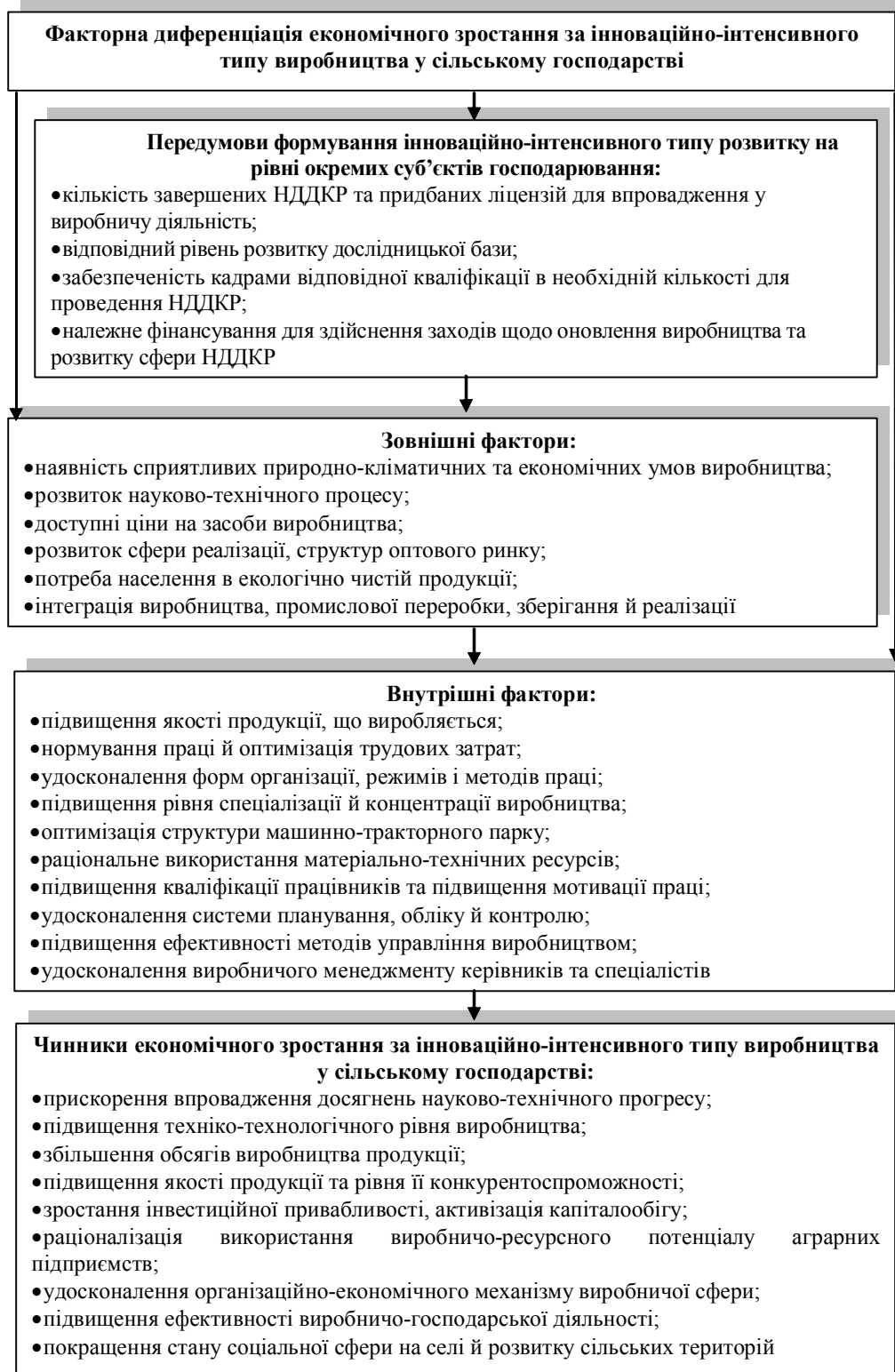

Рис. 1. Факторна диференціація економічного зростання за інноваційно-інтенсивного типу виробництва у сільському господарстві

Одночасно з високотехнологічними інноваціями слід широкомасштабно впроваджувати організаційно-інноваційні розробки, пов'язані із земельною реформою і введенням вартості землі в економічний оборот, створенням нових ринкових механізмів кредитного забезпечення довгострокових інноваційних проектів, а також формуванням ринкової інфраструктури [9].

Організаційно-економічний механізм впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва сільськогосподарської продукції, на нашу думку, також полягає у сукупності таких форм діяльності та методів управління:

- виявлення пропозицій на галузевому ринку інновацій (попит на інновації ініціюється безпосередньо виробником продукції);
- розробка інноваційно-інтенсивних технологій галузевими науково-дослідними установами;
- патентування розробленої інноваційно-інтенсивної технології;
- передача інновації (інноваційно-інтенсивної технології, нового сорту та ін.) суб'єкту господарювання за ліцензійною угодою;
- впровадження технології, нового сорту під науковим супроводом розробника інновації;
- визначення економічного ефекту від впровадження інновації [10].

Відповідно, належним чином має здійснюватись оцінка ефективності господарської діяльності, а саме у зазначеній послідовності:

- на рівні підприємства: аналіз економічної ефективності нововведення, визначення рівня конкурентоспроможності фінансового забезпечення за рахунок власних коштів, циклічності виробництва та ін.;
- на рівні інноваційного проекту: аналіз ефективності прийняття рішень і визначення базових показників ефективності для визначеного інноваційного проекту;
- на рівні планування: визначення основних факторів впливу для досягнення бажаного результату та оцінка відповідності фактичного стану інноваційної діяльності прогнозним показникам.

На сучасному етапі розвитку інноваційної сфери особливого значення набуває активізація співпраці між сільськогосподарськими товаровиробниками і науково-дослідними установами, що створює об'єктивні умови для впровадження всебічної форми виробничої інтенсифікації та забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції на регіональному і міжнародному ринках [11].

Нині потребують розробки альтернативні моделі інтенсифікації, тому науковцями досліджуються такі види: ресурсозберігаючі, біологізовані, еколого-інноваційні та ін., що спрямовані на активізацію біологічних можливостей культур, продукування імуностійких властивостей і створення на їх основі агротехнічної системи з новим підходом до використання матеріально-технічних засобів, організації ефективної системи виробництва сільськогосподарської продукції.

Способи наукового забезпечення інноваційно-інтенсивного розвитку галузі передбачають:

- створення інновацій за результатами наукових досліджень, їх передачу у виробництво та переробну галузь для впровадження;
- створення інформаційних баз даних про генетичні ресурси;
- виробництво дослідними господарствами мережі науково-дослідних установ НААНУ необхідного насінневого матеріалу, нових сортів і гібридів різних культур, нових порід, типів, ліній для виробників;

- розроблення стандартів та інших нормативних документів;
- залучення сільськогосподарських товаровиробників до апробації нових розробок і трансферу інновацій в АПК;
- створення банку даних готових для впровадження у виробництво розробок науково-дослідних установ;
- формування та розвиток ринку інноваційної продукції;
- проведення виставок наукових розробок, їх реклама у засобах масової інформації й видання наукових журналів, рекомендацій, довідників, технологічної документації;
- проведення консультацій і навчання керівників різних рівнів та спеціалістів для вивчення інноваційного забезпечення економічного розвитку в регіональних центрах наукового забезпечення.

За результатами досліджень розробляються наукові основи розвитку різних напрямів аграрної науки, а на їх базі будуть розроблені інновації, зокрема у таких сферах:

- запровадження інтенсивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та застосування безпечних для довкілля методів використання земельних, водних і біологічних ресурсів;
- сучасні технології застосування органічних, біологічних та мінеральних добрив, а також хімічних меліорантів нового покоління з урахуванням ґрунтового-кліматичних умов і особливостей культур;
- диференційовані технологічні процеси та нові технічні засоби для виробництва конкурентоспроможної продукції тваринництва у господарствах різних категорій, які дадуть можливість мінімізувати затрати ручної праці, підвищити якість продукції, збільшити продуктивність праці, сприятимуть збереженню довкілля;
- новітні технічні засоби для перетворення енергії сонця і вітру в енергію, придатну для використання у виробництві;
- методичні рекомендації щодо формування та організаційні форми ефективного використання машинно-тракторного парку і надання послуг з виконання механізованих робіт;
- технологічні процеси й технічні засоби для підтримання машинно-тракторного парку в придатному для роботи стані, які базуватимуться на новітніх способах діагностування та відновлення сільськогосподарської техніки;
- технології використання наноматеріалів для відновлення деталей, робочих органів і вузлів, що піддаються значним навантаженням;
- заходи щодо забезпечення беззбитковості виробництва аграрної продукції та фінансово-кредитної політики держави, які сприятимуть розширеному відтворенню сільськогосподарського виробництва.

Виконання запланованих фундаментальних і прикладних досліджень дасть можливість отримати нові знання про закономірності функціонування існуючих біологічних та фізичних об'єктів в агропромисловому виробництві і на їх основі створити об'єкти нового покоління, а також розробити організаційно-економічні, технологічні рішення й методичні рекомендації щодо збільшення об'ємів виробництва сільськогосподарської продукції, її зберігання, переробки і виробництва якісних харчових продуктів.

Окрім того, будуть створені нові біологічні об'єкти й технології одержання біосировини для енергетичних потреб, розроблені нові технологічні процеси і технічні засоби для виробництва енергоносіїв та ефективного їх використання.

Найбільш важливими передумовами реалізації запропонованих заходів є: новий рівень взаємодій науки і виробництва, що формуються на основі стратегічного партнерства; прискорення процесу поширення нових технологій; економічно більш привабливі рамкові умови для інноваційної діяльності, насамперед підприємств малого й середнього бізнесу; широке міжнародне співробітництво з метою збільшення власного наукового інноваційного потенціалу; достатня кількість кваліфікованих фахівців, здатних вирішувати на всіх рівнях завдання інноваційного розвитку та інтенсифікації виробництва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Як спосіб економічного зростання інноваційно-інтенсивний тип розвитку ґрунтується на якісному оновленні всіх складових частин виробничо-економічної системи та передбачає істотне підвищення продуктивності її функціонування, підвищення конкуренто-спроможності продукції, створення конкурентних переваг і розширення ринків збуту за рахунок розширення межі впровадження нових знань для найбільш повного й раціонального використання наявних матеріальних, природних, трудових та фінансових ресурсів. При цьому забезпечення зростання виробництва забезпечується шляхом практичного використання нових, більш ефективних засобів виробництва, удосконалених форм організації праці і технологічних процесів.

Для підвищення ефективності аграрного виробництва надзвичайно важливе значення належить активізації інноваційної діяльності, адже без цього неможливе формування прогресивних структурних зрушень, техніко-технологічне оновлення, забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. Враховуючи вищевикладене, інноваційно-інтенсивний тип виробництва є пріоритетним у розвитку сільського господарства України, а діяльність, направлена на його формування, відіграє провідну роль у забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників у найближчій перспективі та створює передумови для стратегічного розвитку суміжних галузей економіки.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва на основі впровадження передових інноваційних розробок лежить в основі формування нового типу виробництва та є передумовою для розширеного відтворення, виступає основним і об'єктивним процесом галузевого відображення сучасних глобалізаційних процесів та адаптором соціальних й економічних перетворень. Ефективне функціонування інноваційно-інтенсивного виробництва у сільському господарстві залежить від дієвості організаційно-економічного механізму, що передбачає комплексну систему науково-технічних і технологічних досліджень та розробок, яка базується на організаційних, економічних, юридичних і технічних важелях підвищення ефективності її діяльності, де формотворчий характер інновацій зумовлює прискорений розвиток галузей національного господарського комплексу та сфер виробництва, що в кінцевому результаті сприяє економічному зростанню.

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямів дослідження запропонованої проблематики, на нашу думку, слід зарахувати розробку і впровадження ефективних механізмів розвитку сільського господарства та формування інноваційних типів відтворення на основі врахування особливостей управління даними процесами.

Список використаних джерел

1. Погріщук Б. В. *Світоглобалізаційні процеси та їх вплив на розвиток інноваційної діяльності в АПК* / Б. В. Погріщук, В. І. Чорнодон // *Економічний вісник Донбасу*. – 2011. – № 11. – С. 28–31.

2. Новий світовий економічний порядок та глобальні виклики для України : моногр. / О. В. Булатова, Ю. Г. Козак, В. В. Козюк ; [за наук. ред. А. Крисоватого, Є. Савельєва]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2014. – 504 с.
3. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – К. : ННЦ “ІАЕ”, 2012. – 182 с.
4. Муковоз В. О. Інтенсивність та економічна ефективність інтенсифікації в рослинництві / В. О. Муковоз, С. А. Гамівка // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2009. – Вип. 8 (37). – С. 70–72. – (Серія: Економіка та менеджмент).
5. Павлова Г. Є. Інноваційний розвиток аграрного сектора національної економіки: теоретичні засади, методологія, механізми управління : моногр. / Г. Є. Павлова. – К. : ТОВ ДСК Центр, 2015. – 354 с.
6. Андрійчук В. Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз : моногр. / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид. без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 292 с.
7. Топіха І. Н. Теоретичні і методологічні основи інтенсивного розвитку агропромислового виробництва / І. Н. Топіха // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2004. – Вип. 3 (27). – С. 13–16.
8. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / Б. Й. Пасхавер, О. В. Шуравська, Л. В. Молдаван та ін. / за ред. акад. УААН Б. Й. Пасхавера ; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. – К., 2009. – 432 с.
9. Погріщук Б. В. Стратегія інноваційного розвитку АПК : формування та реалізація / Б. В. Погріщук // Економіка розвитку. – 2011. – № 2 (58). – С. 18–21.
10. Тупчії О. С. Особливості та основні напрями інтенсифікації садівництва / О. С. Тупчії // Збірник наукових праць Таверійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) № 6 / за ред. М. Ф. Кропивка. – Мелітополь : Вид-во Мелітоп. тип-фія “Люкс”. – 2012. – С. 215–220.
11. Чорнодон В. І. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва в контексті інноваційних змін у функціонуванні АПК / В. І. Чорнодон, Б. В. Погріщук // Полтавська аграрна академія. – 2011. – № 4. – С. 92–96.

References

1. Pohrischuk B. V., Chornodon V. I. Svitohlobalizatsiini protsesy ta ikh vplyv na rozvytok innovatsijnoi diial'nosti v APK [Globalization processes and their impact on the development of innovation in agrarian business]. *Ekonomichnyj visnyk Donbasu – Economic Bulletin of Donbas*, 2011, No. 11, pp.28–31 [in Ukrainian].
2. Bulatova O. V., Kozak Yu. H., Koziuk V. V. *Novyi svitovyj poriadok ta hlobalni vyklyky dlia Ukrainy* [The new world economic order and global challenges for Ukraine]. Ternopil': TNEU, 2014, 504 p. [in Ukrainian].
3. Lupenko Yu. O., Mesel'-Veseliak V. Ya. (Eds.) *Stratehichni napriamy rozvytku sil'skoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020* [Strategic directions of development of Ukraine's agriculture by 2020]. Kyiv: NSC “IAE”, 2012, 182 p. [in Ukrainian].
4. Mukovoz V. O., Hamivka S. A. *Intensyvnist' ta ekonomichna efektyvnist' intensyfikatsii v roslynnytstvi* [The intensity and economic efficiency of intensification of crop production]. *Visnyk Sums'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu, Serii: Ekonomika ta menedzhment – Bulletin of Sumy National Agrarian Univer-*

- sity, *Series: Economics and Management*, 2009, Issue 8 (37), pp. 70–72 [in Ukrainian].
5. Pavlova H. Ye. *Innovatsijnyi rozvytok ahrarynoho sektora natsional'noi ekonomiky: teoretychni zasady, metodolohiia, mekhanizmy upravlinnia* [Innovative development of the agricultural sector of the economy: theoretical principles, methodology, management mechanisms]. Kyiv: TOV DSK Tsent, 2015, 354 p. [in Ukrainian].
 6. Andriychuk V. H. *Efektyvnist' diial'nosti ahrarynykh pidpriemstv: teoriia, metodyka, analiz* [The effectiveness of agricultural enterprises: theory, methodology, analysis]. Kyiv: KNEU, 2006, 292 p. [in Ukrainian].
 7. Topikha I. N. *Teoretychni i metodolohichni osnovy intensyvnoho rozvytku ahropromysloвого vyrobnytstva* [Theoretical and methodological framework of intensive development of agricultural production]. *Visnyk ahrarynoi nauky Prychomomor'ia – Bulletin of Agricultural Research of the Black Sea region*, 2004, Issue 3 (27), pp. 13–16 [in Ukrainian].
 8. Paskhaver B. Y., Shuravs'ka O. V., Moldavan L. V. *Vyklyky i shliakhy ahropromysloвого rozvytku* [Challenges and Ways of agro-industrial development]. Kyiv: NAN Ukrainy, 2009, 432 p. [in Ukrainian].
 9. Pohrischuk, B. V. *Stratehiia innovatsiinoho rozvytku APK: formuvannia ta realizatsiia* [The strategy of innovative development of agriculture, development and implementation]. *Ekonomika rozvytku – Economics of Development*, 2011, No. 2 (58), pp. 18–21 [in Ukrainian].
 10. Tupchij O. S. *Osoblyvosti ta osnovni napriamy intensyfikatsii sadivnytstva* [Features and main directions of intensification of horticulture]. *Zbirnyk naukovykh prats' Tavriis'koho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Proceedings of Tavria State Agro-technological University (economics)*, 2012, No. 6, pp. 215–220 [in Ukrainian].
 11. Chornodon V. I., Pohrischuk B. V. *Intensyfikatsiia sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva v konteksti innovatsiinykh zmin u funktsionuvanni APK* [Intensification of agricultural production in the context of innovative changes in AIC]. *Poltavs'ka ahraryna akademiia – Poltava Agrarian Academy*, 2011, No. 4, pp. 92–96 [in Ukrainian].

Редакція отримала матеріал 22 вересня 2016 р.